

ВОВЕД

Во текот на последните две децении светот се соочува со сè поинтензивен пораст на заканата од страна на современите меѓународни или транснационална криминални активности, кои за остварување на своите цели ги користат сите придобивки на современиот технолошки развој. Тенденциите на глобализацијата, мобилноста на населението и намалувањето на значењето на националните граници, кои треба да придонесат за развојот на економијата и на трговската интеграција, за своја основа го имаат слободното движење на стоките, услугите, луѓето и на капиталот. Ова во значителна мера им погодува на новите и софистицирани форми на криминално однесување, кои според своите феноменолошки карактеристики се одликуваат со изразена инвентивност, разновидност и постојаност во вршењето на нелегални, со безобсирност, бруталност и примена на насилство, со внатрешна структурна организираност, поделеност на задачите и со внатрешна дисциплина, а кои не почитувајќи ги националните граници меѓусебно се поврзуваат и зафаќаат нови земји и региони. Наспроти некои убедувања дека организираниот криминал се случува само во одделни држави и региони, меѓународната заедница на голем број значајни меѓународни конференции и состаноци постојано ја потенцираше заканата од сериозниот пораст во дејствувањето на организираните криминални групи. Оценувајќи дека тие претставуваат закана за суверенитетот, за владите и за државната контрола, како и за демократските вредности, нивните институции, националните економии, финансиските институции и за поединците што ги прави ранливи¹ сите држави, вклучувајќи ги и оние во транзиција и во демократскиот развој. Меѓународната заедница презеде значајни чекори во настојувањето да се обезбеди соодветна и унифицирана реакција на новите криминални форми на однесување.² Меѓународната реакција на организираниот криминалитет и на заканата од него е изразена во голем број на меѓународни документи, како и преку создавањето на меѓународните полициски, царински и други служби за превенција, контрола и за сузбивање на криминалот.

Дејствувањето на транснационалните организирани криминални групи кои по нелегален начин ги преминуваат државните граници вклучувајќи ги и границите на Р. Македонија, најсилно е изразено во нелегалната трговија со најразлични високо профитабилни стоки (како што се: трговија со дрога и со оружје, трговија со луѓе и организираната проституција, трговија со крадени луксузни возила и со акцизни стоки), како и во низа други активности, за своја основна цел го има профитот. Поради тоа, криминалните организации развиваат екстремно комплексно организациски структури, слични на меѓународните корпорации, чија што задача е да го максимизираат профитот и да го минимизираат ризикот од негово откривање и конфискација. Заканата што произлегува од енормните суми кои се генерираат од криминалните активности, генералниот директор на канцеларијата на ООН во Виена, отворајќи ја

¹ Problems and Danger posed by Organizaed Transnationale crime in the Various Regions of the Word "UN" doc.E/CONF. 88/2; 18. August 1994, 24-29

² Д-р Слаѓана Тасева "Персење пари", Дата Понс, Скопје 2003

конференцијата на која е усвоена Виенската конвенција против недозволената трговија со наркотични дроги и со психотропни супстанции, во 1988 година ја изразил на следниов начин: „Сумите пари вклучена во недозволената трговија со дрога се вчудовидувачки. Само кокаинот на нелегалниот пазар чини милијарди долари. Во некои случаи, астрономските профите од трговијата со дрога се користат за создавање алтернативни економии и за поткупување на легислативата и на политичките системи”.³ Во тоа време, процентите на ООН за светската нелегална трговија со дрога се движеле околу 400 милијарди американски долари годишно, а се смета дека личното богатство на некои членови ги надминуваало износите на националниот приход на нивните земји.⁴

Под поимот превенција подразбираме употреба на сите мерки и средства, за мобилизација на поединците, општествените групи, организации и институции, насочени кон спречување на оние појави кои не се во согласност со кривичното законодавство, а кои нанесуваат штета на поединци, општествени групи или на општеството во целина.

За превенцијата да има успех потребно е да постојат одредени принципи, кои прават да биде успешна и ефикасна во процесот на борба против криминалот. Меѓу овие принципи како најважни се истакнуваат следните: законитост, хуманост, широко ангажирање на граѓаните и општествените асоцијации во превентивната активност, поврзаност и усогласеност на активностите на сите субјекти во единствен систем на државната превенција и, на крај, научната основа на сите преземени мерки и акции на превентивните активности.

Преземањето одредени превентивни чекори и мерки мора да биде во согласност со законските норми, кои ја регулираат оваа материја. Тие законски норми може да предвидат и набројат конкретни мерки и облици на превентивна борба, а може и да содржат широки решенија, во кои субјектите на овие активности се должни да ги сместат своите превентивни акции.

Во процесот на превенција многу значајно е прецизно и конкретно да се одредат улогите, задачите и целите на поедини субјекти во превентивните активности (во нашиот случај субјектите кои учествуваат во интегрираното гранично управување). Не би смеело да се случи поради отсуство на прецизност и јасност во нивната функција и работа да се јават проблеми, кои може да ја донесат во прашање успешноста на превентивната активност. Таквата прецизност и активност бара успешно организирање за отстранување на негативните влијанија, криминогени фактори и слични негативни појави во секоја поединечна област на општеството.

Системот на превенција, како и поедини негови елементи и акции, мора да бидат и научно засновани и мораат да се темелат на научна анализа и разработка на мерки за остварување на социјални детерминантни антиопштествени појави и посебно инкриминирани однесувања. Тоа значи дека при нивното одредување треба да се тргне од знаењата на криминологијата, социологијата, психологијата и другите науки, со тоа што е потребно тие знаења да се користат за превенција на криминалот во контекст на познавање на објективните законitosti. Доколку мерките и акциите се одредуваат на оваа

³ Документ на ООН: UN E/CONF.82/SR, 1 str 3.

⁴ “International Narcotics Control” US Department of state dispatch (10 september 1990) str 83-85.

основа, може да бидеме сигурни дека тие ќе бидат правилно и рационално одбрани и може од нив да се очекува, во крајниот биланс, позитивни резултати. Денеска сè повеќе се увидува дека е неопходна таквата анализа, дека треба да се развива и теоретски да се осмислува, за да биде апликативно ефикасна.

Според зборовите на Igosev „на спречувањето на кривичните дела може и мора да се гледа, не само како на вид практика, туку и како на систем на научни знаења”, кои „ги одржуваат односите содржани во процесот на превенција на криминалните појави во општеството”.

Во нашата држава во текот на целиот транзиционен период отсуствува добро обмислен и научно фундиран концепт на борбата против организираниот криминал. Отсуството на стратегија, како и практична општествена акција, може да се објасни со етиолошкиот пристап изложен во почетокот на овие излагања за „симбиозата” меѓу организираниот криминал и државата. Оттука и „борба” против организираниот криминал се сведува на парцијални и на неповрзани, главно законодавни потези, мошне често изнудени од страна на ЕУ и меѓународната заедница и без вистинска политичка волја за доследно спроведување на законските решенија.

Надминувањето на таквата состојба, јасно наложена со дефинирањето на барањата Република Македонија да започне со ефикасна борба против корупцијата и против организираниот криминал како примарен услов за членство во ЕУ и во НАТО, претпоставува, според тоа, усвојување на Стратегија за превенција и за репресија на организираниот криминал, што би ги опфатила сите три рамништа: легислативното, организационо-институционалното и практично-применувачкото.⁵

Заради формирање на истрајна политичка волја за спроведување на таквата стратегија, по примерот на други држави на „добра практика”, нужно е формирање на посебно национално тело- Национален комитет за превенција на криминалот и за систематски научни истражувања и за следење на состојбите на организираниот криминал и неговите движења. Исто така, врз основа на таквата целосна стратегија треба да се развијат и секторски стратегии за перење пари, економски криминал и спречување на организираниот криминал во други области како што се државните граници на Република Македонија.

Со цел успешно да се справиме со загрозувањата на д/г со кои во моментов се соочува Република Македонија, неопходно е радикално да се промени ставот во однос на граничното управување на индивидуално и на институционално ниво. Во спротивно, државата ќе биде слаба алка во борбата против меѓународниот организиран криминал, а воедно и понатаму ќе биде подложна на внатрешна нестабилност. Македонија во моментот не е целосно подготвена адекватно да одговори на заканите и е ранлива за оние кои сакаат да ја искористат нејзината географска, политичка, социјална, економска и етничка состојба за криминални цели.

Безбедноста и стабилноста во иднина зависат во голема мера од примената на ефикасно гранично управување, информирањето, комуникациите и координацијата. Овие функции не треба да бидат во рацете на индивидуи,

⁵ Арнаудовски Љ. “Криминологија” 2-ри Август С, Скопје, 2007, с.151.

односно треба да бидат раководени од институции, а воедно не треба да бидат одговорни само индивидуални институции, туку меѓуминистерски тимови формирани во рамките на процесот на Интегрираното гранично управување⁶.

Службите одговорни за спроведување на законот, а особено оние кои се одговорни за граничното управување, мора секогаш да бидат еден чекор понапред. Неопходно е да се развива меѓусебно комуницирање, координирање на активностите, планирање и спремност брзо и ефикасно да се одговори на заканите. Наведеното не би можело да се реализира без добро обучени и инвентивни професионалци. Добро осмислена, ефективна и постојана размена на информации и разузнавачки процедури, во корелација со оперативното планирање се од витално значење.

Превенцијата во сузбивање на организираните облици на криминал во функција на граничната безбедност вообичаено се однесува на еден цел сплет од институции, односи, состојби и процеси кои подеднакво вршат влијание и на внатрешната – политичката и на безбедносната состојба на една држава, но и на нејзиното регионално и пошироко меѓународно битисување. Имајќи го во вид современиот тренд на случувања во блиската и поширока околина со „Превенцијата во сузбивањето на организираните облици на криминал на државните граници на Република Македонија“ направен е обид да се изнесат показатели на организиран криминал на државните граници на Република Македонија и неопходност на превенцијата во сузбивањето на истите.

При тоа се опфатени само најважни прашања од оваа тема, која што според обемот и разновидноста на содржините е доста широка.

Во овој труд се обидов да ја претставам државната граница (д/г), нејзината чувствителност, значењето и заштитата на истата и да ја прикажам потребата за промени со преземање на обврските според стандардите на Европската Унија.

Структурата на трудот произлегува од потребата да се обезбеди единство и постапна обработка на прашањата што ја опфаќаат превенцијата на сузбивање на организираниот криминал на државните граници на Република Македонија, односно се важни за граничната безбедност.

Наведените податоци и показатели за состојбата на д/г, елаборирани во трудот, се воочени од досегашната состојба, а потврдени со конкретни показатели и сознанија од теренот, бидејќи д/г, како и соочувањето со сите безбедносни предизвици беше моја професионална преокупација.

Во пристапот кон темата извршено е дефинирање на предметот на истражувањето, поставени се цели на истражувањето како и хипотетичка рамка на истражувањето. Користени се методи и техники за анализа на содржините, (досегашни материјали за д/г со посебен акцент на организираните облици на криминал, како и други прибирани податоци и известувања за случки на д/г и за тоа водена евиденција) и проучување на географските карти, закони, спогодби и прописи за границите.

Потоа е извршено дефинирање на основните поими.

Во продолжение се разгледуваат основните карактеристики на Република Македонија.

⁶ М. Рацај. Обезбедување на државната граница на Република Македонија според современите безбедносни стандарди. Магистерски труд. Скопје 2005.

Опишана е географската положба на државата, даден е приказ на актуелните гоестратегиски и геополитички аспекти на нејзината положба и безбедносните импликации, безбедноста на Република Македонија и нејзината државна граница.

Потоа се изнесуваат кратки теоретски основи за поимот, видот и обележувањето на државната граница, како и процедурите регулирани со граничниот режим. Исто така, изнесени се конкретни показатели за границата на Република Македонија.

Во Вториот дел се изнесува современо поимање на феноменот превенција во услови на светскиот процес на глобализација како современ облик на безбедносната политика и сузбивање на деструкциите.

Во Третиот дел е направен обид да се дефинираат ризиците, заканите и загрозувањата на безбедноста на Република Македонија и нејзините граници.

Посебен акцент е даден на организираниите облици на криминал интензитетот, обемот и притисокот кои тие го вршат врз постоечкиот систем на интегрирано гранично управување со границите на Република Македонија. Потоа се дава објаснување на д/г од аспект на чувствителноста и опис на нелегалните активности преку државна граница, посебно за секоја од соседните земји. Описот на транзитните коридори, нелегалните патишта и патеки што се користат за нелегални активности ќе биде во полза на субјектите што вршат надзор и контрола на д/г, со цел да бидат успешни во сузбивањето на сите закани по безбедности на д/г и понатаму, по безбедноста на Република Македонија воопшто.

Во Четвртиот дел се дава објаснување на државните граници на Република Македонија во рамките на Европската Унија.

Во завршниот дел е опишано Интегрираното гранично управување во функција на превенција за сузбивање на организираниите облици на криминал, анализирани се најдобрите практики и дадени се сугестии и препораки за соработка во рамките на Република Македонија, билатерална соработка и меѓународна соработка. Исто така, наведени се сите субјекти кои учествуваат во ИГУ со своите надлежности од делокругот на одговорноста и соработката, со цел да се извлечат податоци и искуства за постојано усовршување на методи и техники за коперативност. Покрај тоа, изнесени се и проблеми во постоечкиот систем и дадени се насоки за подобрување на системот за надзор и контрола на д/г која е во фаза на трансформација и правно дефинирање на задачите и активностите на граничниот менаџмент.